

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДИСКУРС

<http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.120>

УДК 821.111(71)-31:2-46

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ КОМПЕСАТОРНО-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ РЕЛІГІЇ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ВІЛЬЯМА ПОЛА ЯНґА «ХИЖА»)

Ірина Горохолінська

orcid.org/0000-0001-7921-8245

i.horokholinska@chnu.edu.ua

Докторка філософських наук, доцентка

Кафедра філософії та культурології

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вул. Коцюбинського, 2, 58002, м. Чернівці, Україна

Анотація. Досліджено компенсаторно-терапевтичну функцію релігії в художній літературі на прикладі роману Вільяма Пола Янґа «Хижа». Аналіз роману здійснено в міждисциплінарному ключі, що поєднує богословський, філософський та літературознавчий підходи. Центральною сюжетною лінією твору є екзистенційна боротьба головного героя Мака, який переживає глибокий духовно-ціннісний розпач через втрату дитини. Символічний простір роману, побудований на релігійних образах і біблійних відсилках, створює підґрунтя для осмислення болю, відчаю та віри як взаємопов'язаних елементів людського буття. Авторка розглядає художній текст, що рясніє релігійними символами та образами, як терапевтичний інструмент, що дозволяє реципієнтові через співпереживання героєм піддати рефлексії власний досвід страждання, знайти шляхи до духовної трансформації і відновлення довіри до вищих цінностей. Особлива увага приділена тріаді образів Мака, Нен і Міссі, що символізують боротьбу, довіру та любов як ключові етапи духовного шляху людини. Стаття підкреслює значущість таких наративів в умовах війни, коли криза смислів і втрата орієнтирів викликають потребу духовної ревіталізації особистості. Зроблено висновок про потенціал синергії художнього та релігійного в літературі для

формування духовної стійкості, де страждання розглядається як простір зустрічі з трансцендентним, а художній текст – як інструмент для терапевтичного катарсису й відновлення життєвих ресурсів комунікації та творчості.

Ключові слова: компенсаторно-терапевтична функція релігії; міждисциплінарність; художній текст; релігійні символи та образи; цінності; віра; наратив; синергія.

У кожного із нас власна втрата, власна «хижа».

В. П. Янг

Актуалізація релігійних сюжетів у художній літературі

Художній літературний текст – це розгорнутий у часі «малюнок», що твориться за посередництва читача: його емоцій, досвіду та переживань. Не відкидаючи факту важливості автора тексту, особливостей сюжету, виразності письма та його стилістики тощо, констатуємо: саме читач, його рецепція є тим простором творення, який у світоглядно-естетичному та літературознавчому плані надзвичайно цікавий для міждисциплінарного аналізу.

Звичайно, витлумачення такої сугестивної дії та рецептивності тісно пов'язані зі смислами, які закладені автором, ним «зашифровані» в той чи інший спосіб. У такій синергії розкриття семантичних кодів тексту й накреслення шляхів його впливу на свідомість та почуттєву сферу реципієнта доволі прикметні тексти з релігійними або довоколарелігійними сюжетами. Для читача звернення до окреслених художніх речей є шляхом віднайдення в просторі світського відповіді на питання про релігійне, трансцендентне. Світоглядно конструктивним в діалогічній площині сучасності та таким, що примножує важливість саме категорії художніх текстів на релігійну тематику, є те, що подібні відповіді зринають через невимушену траєкторію співпереживання головному герою чи героям, а також осмислення читачем свого власного релігійного одкровення, але без тяжіння над ним певних норм, канонів, що так чи інакше працюють у досвіді стандартного церковно-релігійного життя.

Однією з таких книжок, що вражає своїми одночасними простотою та глибиною, є відомий, перекладений багатьма мовами бестселер Вільяма Пола Янга «Хижа». Цей роман свого часу збував

численні дискусії в середовищі як світських інтелектуалів, так і релігійних діячів. Рецензії на нього були за своїми оцінками дуже полярні. Одні вказували на неймовірний потенціал релігійно-духовної просвіти, закладений у цій книзі, а інші – наголошували на її маніпулятивності та шкідливості. Причиною такого стану речей, на нашу думку, стала передусім тема, обрана автором як центральна сюжетна лінія твору: досвід віднайдення Бога серед переживання глибинної зневіри та особистої трагедії. Така собі теодицея посеред світоглядного дрейфування між тотальною втратою віри в Справедливість, Любов'ю до Бога і надією.

Автор передмови до українськомовного видання роману богослов і релігієзнавець М. Черенков пише:

Книжка Янга – текст вторинний і не самодостатній. Щоб зрозуміти численні запитання й думки автора, необхідно читати Біблію. «Хижа» відсилає до першоджерела, без зв'язку з яким вона ні до чого не зобов'язуватиме й залишиться нікому не зрозумілою алегорією (Черенков 2015: с. 7).

Ми погоджуємося в цілому із провідним наративом такої думки: біблійні сюжети та образи у книжці доволі рясні й надають художнім образам та авторській сюжетності герменевтичної багатошарової глибини, – очевидно, що автор був на це націлений.

Але разом з тим, навіть якщо уявити, що «Хижу» читала б людина, яка зовсім не знайома з біблійним текстом, то все ж її «алегоричність» така естетично виразна і з такою продуманою фабулою, що все ж, як нам видається, книга та питання, порушені в ній, не залишили б читача байдужим, й все ж справили б на нього певну рефлексивно-критичну і, як наслідок, терапевтичну дію. І радше за все відіслали б відтак до Біблії, щоб ще чіткіше розібратися у власних переживаннях та сформувані ясніше розуміння таких важливих для всіх людей доброї волі (без огляду на національність, релігію тощо) екзистенційних аксіологічних категорій, як довіра, прощення, духовна койнонія, любов, справедливість тощо.

Художній стиль та авторський задум В. П. Янга тут багато в чому схожий і на релігійно-філософські рефлексії, зодягнуті у художню форму, що ще раніше пропонував Клай Стейплз Льюїс.

У Льюїса богословська оповідь представлена не як доктрина, а як історія, яка запрошує читачів до розділення досвіду головного героя. Така нарація про релігійні феномени й почуття, доволі індивідуалізовані у своїй суті, виводить їх на рівень універсальності: актуалізуючи теми любові, взаємності, самоті, смислу буття тощо. В. П. Янг, як і К. С. Льюїс, досліджує те, як віднайти (зустріти?) Бога в найтемніших місцях, коли ми відчуваємо себе покинутими і кричимо: «Боже мій, Боже мій, чому Ти покинув мене?» (Псалом 22:1, повторений Ісусом на хресті).

Згаданий біблійний епізод – момент найвищої точки людської вразливості, коли навіть сам Бог являє нам свою людську природу. Але й у такій вразливості є місце для віднаходження сили. В руслі саме такого методологічного підходу до переосмислення цього моменту євангельських текстів Льюїсом здійснює аналіз Ю. Вінтонів у своїй міждисциплінарній (підготованій на перетині богослов'я та літературознавства) дисертаційній роботі, присвяченій досвіду богопокинутості.

Дослідниця наполягає, що ця оповідь про «вразливість» Христа здатна виступати чи не найзнаковішим моментом сили для людини, яка перебуває у відчаї та відчуженні. Адже, з огляду на неї та цілісність історії месійності Христа та Його жертви, у темряві зневіри для особи світлом надії стає те, що ніщо не тотальне, крім Любові. Ми чуємо крик Христа, але й знаємо, що це не відвернуло Його від того, аби жертвовно померти на хресті, демонструючи свою безмежну любов до людства. У витворенні цілісності Задуму є місце для сумніву, але сумнів – це тільки частина шляху, а не його підсумок чи результат. Тому цей момент «слабкості»

не применшує ані зразковості жертви Христа, ані Його мученицької смерті. Поміж сотень концтабірних криків, відчаю та тотальної знелюдненості крик Христа стає надією. К. С. Льюїс намагався акцентувати на «людському обличчі» Христа, бо саме людськість Христа в досвіді богопокинутості – це «повна міра відчутної втіхи». Він вважав, що богопокинутість Христа – це справжнє втішання, яке може запропонувати Бог людині у світі, повному насилля, зла та страждання. Письменник також наголошував, що Христос помер за всіх та особисто за кожного і з кожним (Вінтонів 2023: с. 121).

«Хижа» чудово демонструє цей парадокс уже в досвіді конкретної людини: Бог присутній у нашому болю, навіть коли ми відчуваємося абсолютно самотніми. Янг м'яко спонукає читача зрозуміти, що мовчання Бога чи наша нездатність сприйняти Його не означає Його відсутності. Промовиста в цьому контексті вже сама назва книги. Адже вона позначає місце, яке є пристановищем найглибшого горя Мака – там остаточно звершилася трагедія, якій він не зміг запобігти, але саме ця хижа водночас стає тим самим місцем, де Бог зустрічає його не простими відповідями на питання: «а де Ти був, коли тут вершилася така несправедливість?», а присутністю, любов'ю та розумінням. І Янг, і Льюїс ведуть читача до моменту, коли він здатен побачити, що любов і страждання переплітаються – любов не запобігає стражданню, але вона його змінює. Це важка, але дуже втішна правда: Бог іде з нами долиною смертної тіні (Псалом 23:4).

Але подекуди Янгова інтерпретація певних християнських віросповідних основ видається шокуєчою провокативною, що передусім і призвело до негативних рецензій та відгуків про цей твір (особливо, в контексті тринітарного питання). Та, мусимо вказати, що коли вдатися до гіпертекстуального підходу, то й щодо таких, на перший погляд еретичних «маневрів» автора, віднаходяться відповіді не лише у власне мистецькому (свобода інтерпретацій автора художнього тексту), але й у християнському дусі.

У цьому контексті важливим видається згадати французького філософа та богослова Ж.-Л. Маріона, який, обмірковуючи поняття «ідола Бога» й ефективні для сучасної особи способи витлумачення християнського Бога, пише:

Саме Бог і є той, «хто знає» величину міри, але за умови, що він, як Учитель, не закритий для пізнання землі і її меж. Цю подвійну приналежність по-своєму наслідує поет, змушений зберігати «світський» (weltlich) дух: це така подвійність, в якій поет відчуває випробування мірою; подвійність, що не дозволяє людині перебувати інакше, крім як «поетично»; нарешті, подвійність, радикальною основою якої служить Втілення Бога, що являє себе мірою, яка дана людині. Можливо, Син і поет незлитно збігаються саме тому, що «будь-яка релігія у своїй суті поетична» (Marion 2001: с. 107).

Саме в дусі цих міркувань Маріона щодо істинної суті релігійного світовідчуття та форматів богоспілкування в сучасних умовах, нам важко не погодитися з твердженням А. ван Арде: «Ренарція в “Хижі” природи Бога щільно вписується в парадигму того, що я назвав би посттеїстичним та постсекулярним спілкуванням з Богом, яке засновується на постліберальній християнській біблійній герменевтиці залучення» (Van Aarde 2009: с. 418). В умовах постсекулярності теодицея, запропонована Янгом, є не тільки вдалим взірцем постмодерного «прочитання» багатьох богословських проблем, а й доволі промовистою річчю для демонстрації можливості імплементації компенсаторно-терапевтичної функції релігії. Адже це важливий фактор, особливо в тих умовах, які привнесла війна на терени нашої країни. Спробуймо продемонструвати це нижче.

Центральна сюжетна лінія твору: теодицея та «шлях віри»

В умовах війни втрата світоглядних орієнтирів, розчарування та ціннісний песимізм є доволі частими і зрозумілими станами. Переживаючи окупацію, втрату рідних, прощаючись із ними назавжди, дивлячись на зруйновані будинки (часто – і власну оселю), обмірковуючи зламані долі сотень-тисяч співвітчизників, розуміючи масштаби нищення твоєї землі, вбивств її захисників та цивільних, неможливо не впадати у сум та душевний розпач. Комусь із таких станів виходити простіше. Комусь важче. Індивідуальна та суспільна теодицея в умовах війни – це неодмінний світоглядний запит віднаходження підґрунтя для подальшого облаштування життя віруючої людини, котра, кожна по-своєму, але застановляється над уже згадуваним питанням, що було виголошено Христом: «Чому Ти Мене покинув?» (Пс. 22:2; Мат. 27:46). Для невіруючого – це специфічна екзистенційна точка, яка так чи інакше актуалізує нове шукання відповіді на питання про аксіологічні основи Буття, хай до певної міри і в просторі «безбожності». Прагнення справедливого суду не тільки в юридичному, а й у духовно-смисловому, метафізичному вимірі, а отже, апелювання до граничних мірил цінностей, неминуче перемижуються з досвідом відчуття несправедливості та втрати будь-яких моральних орієнтирів. Віднайти відповіді на такі запити

може допомогти мистецтво, котре осмислює стани душі головних героїв, їхні історії занурення у відчай та віднаходження життєвої опори попри втрату й розчарування.

На сторінках згаданого нами роману В. П. Янга «Хижа» саме про таку особисту глибоку трагедію, яку переживає головний герой, і йдеться:

Мак занурився в тишу, навколишня порожнеча поступово почала наповнювати душу. Вирій запитань без відповідей і далекосяжних звинувачень опустився на підлогу разом із ним, повільно зтягуючи його в безодню відчаю. *Великий Сум* огорнув все навколо, але Мак навіть зрадив цим задушливим обіймам. Йому був знайомий цей біль. Він став звичним, майже товаришем (Янг 2015: с. 90).

Маккензі, який перебував на найвищій емоційній точці розпачу, опиняється в ситуації такого переживання: «Досить, усе скінчилося, Господи! – прошепотів Мак, – я більше так не можу. Я втомився шукати тебе в усьому» (Янг 2015: с. 91).

Так, ця історія не про війну, але вона про те, що переживає зараз, на превеликий жаль, доволі багато родин в Україні: про втрату рідних, про смерть. У цьому разі – прикру та жорстоку смерть дитини від рук серійного вбивці. Ця історія – переосмислення вартості життя, власних ціннісних та світоглядних настанов у час найважчих життєвих випробувань. І автор якраз за допомогою найскладніших релігійних образів (Трійця, християнське вчення про справедливість та теодицею, сутність викупної жертви Христа тощо) допомагає головному герою, а разом з ним і читачеві пройти шлях від повної зневіри до самовідновлення й руху далі. Не вдаючись до всеохопного аналізу змісту твору, окремо зупинимось на кількох найбільш промовистих акцентах, які передає роман: релігійно-аксіологічних мотивуючих повідомленнях, що завдяки мові літературного твору переосмислюються глибинніше і схоплюються чіткіше.

Зокрема, при першій зустрічі з Богом-Отцем (Тато в книзі), після чергового запевнення, що Бог любить усіх своїх дітей, Мак не витримує, і з його вуст лунають звинувачення в лицемірстві. Адже як можна поєднати любов і той факт, що Бог допустив смерть його

маленької доньки від рук серійного вбивці? Більше того, Бог-Отець допустив смерть свого ж Сина: «Його було покинуто напризволяще як, до речі, і мене!» (Янг 2015: с. 109). Саме під час цієї гострої розмови-звинувачення Бога, Мак звертає погляд на руки Тата і бачить на них такі ж рани від цвяхів, як і в Ісуса.

Цей сюжет-образ простий і промовистий. В усіх болях та стражданнях Бог із нами. Всі наші випробування – це не ознака Богопокинутості. Так, зло є у світі, і інколи воно торжествує, але і в такий час Бог із нами. Богопокинутість – це шлях від відчаю до усвідомлюваної надії. Саме цей шлях і проходить головний герой книги через усі її сюжетні перипетії.

Доволі слушно вказує уже згадувана нами дослідниця Ю. Вінтонів:

Богопокинутість – це феномен, який лежить у площині стосунків між людиною і Богом. Як феномен – це багаторівневий і складний досвід, що потребує систематичного богословського аналізу. Із богословського погляду він передбачає цілий спектр семантичних інтерпретацій і досвідів: божественний морок, темна ніч душі, войовничий атеїзм, туга за Богом, смерть Бога й дорослішання людини без Бога та ін. Досвід богопокинутості має кілька різних, але не взаємозаперечних значень. Богопокинутість – це апофатичний досвід пізнання Бога, що в мороці й відчаї через надію та уповання преображує... (Вінтонів 2023: с. 200).

Подібні переживання в релігійних, філософських та, зрештою, художньо-літературних творах у найрізноманітніший спосіб осмислюються їхніми авторами. Як тут не згадати біблійну книгу Йова, а також її інтерпретації у світовій літературі, філософії та богослов'ї та живописі – Шекспір, де Латур, Кафка, Ясперс, К'єркегор і багато інших. Але відповідь, яку ми отримуємо через співпереживання головному герою саме цього твору, якраз і є проєкцією надії, про котру мовилося вище. Проживаючи з Маком його трагедію, ми доходимо не до досвіду Боговідкидання, а до досвіду Богонавернення.

А тому читання такого твору здатне занурити читача не просто в переживання за долю головного героя, а й у переосмислення власних страхів та світоглядних налаштувань. Навіть тих, які ми не

до кінця доводимо до власного усвідомлення.

У «Хижі» багато цікавих основних та другорядних героїв, семантичних кодів конкретних місць, що згадуються під час розповіді чи інтертекстуальних співвідношень, які в разі їх обговорення та професійного «опрацювання» здатні бути надзвичайно дієвими для терапевтично-катарсичних рефлексій. Але внаслідок формату нашої роботи ми не можемо приділити уваги їм усім.

Наразі ми зупинимо увагу на важливій тріаді героїв, що в динаміці взаємодії як на рівні тексту / сюжету, так на рівні читацького переосмислення цієї історії демонструють реальний шлях від психологічного стану відчаю та зневіри до стану довіри та надії. Ми маємо на увазі власне головного героя – Мака, його дружину – Нен, а також їхню донечку – Міссі.

Саме ця трійця у свідомості читача може об'єднатися в єдиний семантично-ідейний ряд. І не тільки тому, що вони чітко відображають кілька синергійно поєднаних категорій-ідей, що в контексті християнського світовідчуття виражають замкнуте коло осягнення себе та власного місця в світі людиною, що переживає свою скінченність та неідеальність поряд із відчуттям долученості до Досконалого Бога та Його ідеального задуму: зневіра / довіра / любов; гріхопадіння / віра / жертовність тощо. А ще й тому, що релігійна свідомість у цілому, навіть за межами християнського світогляду, доволі часто вдається до такої тріадності, де кожна з «енергій» працює на виразність іншої, та поряд із тим у койнонії вони творять семантичну цілісність.

Мак – зневірена особистість, що не просто втратив віру в Бога, але спустошений недовірою до людей як таких – єдиним острівцем прив'язаності для нього є його дружина та діти. З ними він не завжди знаходить порозуміння й не зовсім поділяє їхні світоглядні стратегії. Але все ж їхні любов та відданість тримають його у відносній гармонії зі світом, організовують його життєвий ритм тощо. Ось як автор описує цього героя:

У світі, де так багато балаканини, Мак аналізує й діє. Він висловлює свою думку лише тоді, коли його про це просять, хоча більшість знайомих намагається його ні про що не запитувати. Бо коли він говорить, то здається чужинцем, який сприймає людські ідеї й досвід не так, як інші (Янг 2015: с. 14);

...Мак не надто релігійна людина. Здається, що релігію він то любить, то ненавидить. Так само, мабуть, можна описати його стосунки з Богом, який, на його думку, занадто далекий та байдужий (Янг 2015: с. 15).

Поведінка, слова Мака дають зрозуміти читачу – він перебуває у стані безвір'я. Але, щоб чітко охарактеризувати увесь стан світоглядно-релігійної ситуації, в яку автор нас занурює, знайомлячи саме з цим героєм, нам слід добре розуміти, що Макове безвір'ям вибудовується за взірцем Бартового концепту, де й воно (безвір'я) є модусом релігійної залученості, бо будь-яке безвір'я характеризується «стурбованістю» (Barth 1956).

Для Барта стурбованість є наслідком віддаленості людини від Бога, але водночас і свідченням про Божу присутність, яка «переслідує» особу навіть в її запереченнях. Барт вважає, що безвір'я – це не просто відсутність віри, а радше активна відмова від Божого об'явлення. Людина, відкинувши Бога, відкидає свою справжню ідентичність, що є джерелом стурбованості та тривоги. Парадоксальний зв'язок між відсутністю віри та прагненням сенсу призводить до стурбованості. Саме такий стан безвір'я ми і спостерігаємо на перших сторінках книги в Мака.

Нен же стоїть у центрі цієї тріади як стовп віри. Її непохитна віра та її сила як матері і дружини пропонують своєрідну стійку, обґрунтовану любов, яка контрастує з бурхливою духовною подорожжю Мака. Нен уособлює силу, яка приходить від довіри до Бога, навіть коли все навколо здається зруйнованим. Віра Нен є джерелом стабільності для Мака. «За словами Мака, Нен врятувала йому життя...» (Янг 2015: с. 15). Її віра пряма та непохитна (саме Нен обрала звернення до Бога, яке призвичаїлося в родині Мака – Тато: «Тато було улюбленим зверненням Нен до Бога, що відображало всю насолоду від її спілкування з ним» (Янг 2015: с. 28)), і через неї ми бачимо модель довіри до Бога, яка не вимагає відповідей, але спирається на Божу любов і провидіння.

А образ Мака – його індивідуальний досвід стосунків із Богом – це шлях глибоких сумнівів, боротьби та доволі контраверсійних запитань. Його віра хитається ще з дитинства – страждання від гніту авторитарного батька, що релігійними вимогами покори прикривав своє падіння та моральне безсилля:

...Зовні релігійний батько, хоч і був суворим церковним старійшиною, страшенно пиячив, надто коли не було дощу або той ішов невчасно. Мак ніколи про нього багато не розповідав, а коли й згадував, то його обличчя кам'яніло, а в очах відбивалася пустка (Янг 2015: с. 12).

Батько Мака «був жорстоким п'янчугою, який спочатку бив дружину, а потім каявся перед Богом» (Янг 2015: с. 12). Маленький Мак, хвилюючись за матір, відчував своє безсилля і глибокий дисонанс між поведінкою батька та його «церковним статусом». Апогеєм стала ситуація, коли у віці всього лише тринадцяти років Мак під час події, яка б мала бути в духовному плані підтримуючою та обнадійливою для молоді на шляху утвердження у вірі, – молодіжного пробудження, зі сльозами на очах поділився своїми переживаннями із місцевим пастором, виказавши, що батько б'є матір до втрати свідомості.

Проте Мак залишив поза увагою те, що цей пастор «служив» разом із його батьком, і коли хлопчина повернувся додому, батько вже чекав його на ганку... Він прив'язав свого нащадка до величезного дуба і протягом двох днів лупцював його паском і віршами з Біблії, а коли приходив до тями, то одразу ж знову заглядав у пляшку (Янг 2015: с. 12).

Таке дитинство та втрата довіри до любові і справедливості Бога в той час, перетворюються на озлоблення на Бога після трагічної смерті дочки. І справді, ми спостерігаємо не за спокійним раціональним запереченням існування Бога, ні. Це досвід зневіри, а не «невір'я», досвід відкидання. І такий досвід, все ж, вагомий.

Уже тут Мак демонструє нам болісну, чесну сторону віри – сторону, яка не завжди чітко бачить Божий план і часом узагалі сумнівається в Божій присутності. Його сумніви справжні, і все ж через його конфронтацію з цими сумнівами та через його зустріч із Богом він знаходить зцілення. Духовний шлях Мака наповнений боротьбою, подібно до біблійного Якова, і зрештою він переживає перетворення, хоча все ще є глибоко людиною, що знову здатна сумніватися – «Він – людина, як і решта з нас, продовжує зазнавати змін. Проте він їх вітає, а не чинить їм супротив, як найчастіше

робимо ми» (Янг 2015: с. 279).

Образ Міссі в цій Тріаді цементуючий. Це Явлена Любов, але як її можна описати не біблійною мовою, а «людською». Міссі є каталізатором більшої частини оповіді. Її трагічна смерть підштовхує Мака до боротьби зі своїм болем, відкиданням Бога, а відтак Його остаточним відкриття в живому одкровенні. Невинність Міссі є символом чистоти віри. Дитяча сміливість питань про Бога, довіра до своїх батьків символізує чистоту довіри до Бога, яку ми часто втрачаємо, коли дорослішаємо та стикаємося зі стражданнями світу. Роль Міссі глибока, тому що її смерть змушує Мака переглянути свою віру та переконання. Міссі, навіть після своєї смерті, стає символом незаплямованої любові Бога до людства. Вона не просто жертва насильства – її життя є дорогоцінним даром, який відкриває глибину Божої любові та таємницю страждання. Вона, хоч як би це звучало цинічно, є тим мостом, що поєднав Мака та Господа. Як жертвна смерть Христа викупила людство, так невинна смерть Міссі повернула Мака до Господа. Але не «через», не «заради» – не через те, що Бог навмисно облаштував такий звивистий шлях Мака до Нього, не заради того, щоб Маккензі «покаявся». «Якби вона не померла, мене б тут зараз не було...» (Янг 2015: с. 211) – після багатьох трансформацій, описаних в книзі, говорить Мак Татові. На що Тато дає однозначну відповідь: «Вона не твоя жертва, Маку. Вона твоя радість. У цьому був сенс її існування» (Янг 2015: с. 211).

Ці три образи, отже, представляють нам різні аспекти віри: боротьбу, сумнівну віру Мака; непохитну довіру Нен до Бога; і невинну, беззаперечну віру Міссі. Разом вони відображають складність людського досвіду Бога: довіру, сумнів і підкорення. Трію формує класичну нарративну дугу трансформації та спокути. Тріада також символізує койнонію у досвіді Богоприсутності згаданих довіри, сумніву та підкорення – показуючи, що вони не ізольовані, а глибоко переплетені. Боротьба Мака, відданість Нен і чистота Міссі – усе це існує в динамічній напрузі, яка відображає повноту людського шляху віри. В індивідуальному акті віри людина може проходити цей власний шлях трансформації «від Мака до Нен». Цей шлях не полягає у стиранні болю чи відкиданні необхідності віднаходження відповідей на питання, що є доволі не

простими, а в тому, щоб знайти спосіб утримувати і біль, і віру. Нен якраз і демонструє такий тип віри, стабільно підтримуючий та терапевтичний під час труднощів – тиху, без демонстративних осяянь, але укорінену в любові та глибокому відчутті Божої присутності навіть без можливості отримати легкі відповіді на складні питання.

Осмилення образів цих трьох героїв, а також їхня інтертекстуальна та інтерсеміотична взаємодія накреслюють шлях до здобуття довіри до Бога або ж віри в те, що всі події в нашому житті можуть бути спрямуванням не до втрати сенсів, а до переосмилення їх. Саме сприймання цієї тріади персонажів накреслює читачу подорож, де трагедія головного героя стає дзеркалом для власного досвіду втрати та болю, водночас відкриваючи перспективу трансформації через зустріч із трансцендентним. Основна сюжетна лінія, що розгортається навколо зустрічі Мака з Богом у символічному просторі його страждання, в єдності з образом Нен та Міссі, акцентує на важливості довіри, любові й переосмилення навіть найбільш травматичних подій. Використовуючи мову алегорій, багатшарові семантичні коди та інтертекстуальні відсилки, роман не лише інтегрує читача у внутрішній світ персонажів, але й провокує його до критичного осмилення власної віри, етичних засад і світоглядних настанов.

Висновок

Актуалізація релігійних наративів у художньому тексті, як це яскраво демонструє роман Вільяма Пола Янга «Хижа», набуває особливої значущості в умовах соціальних криз, зокрема війни. Мистецтво, закорінене у філософсько-богословські рефлексії, здатне виконувати терапевтичну та компенсаторну функцію, спрямовуючи індивіда на пошук смислів у просторі страждання та втрати. Янгів текст репрезентує не лише особисту трагедію головного героя Мака як драматичний сюжет, а й трансформує цей наратив у символічну теодицею, що апелює до універсальних аксіологічних категорій: любові, справедливості, прощення та віри. Через медитативну структуру діалогів, інтертекстуальне переплетення з біблійними мотивами та глибоку семантичну роботу

із символами (зокрема, хижі як метафоричного простору болю й водночас катарсису), Янг порушує питання про те, як можна знайти Бога в умовах темряви, коли твій звичний світ руйнується.

Такий підхід важливий у контексті міждисциплінарного синтезу богослов'я, філософії та літературознавства, оскільки саме на перетині цих полів виникає унікальна можливість говорити про смисл людського страждання мовою, яка є доступною, художньо виразною і водночас глибокою у своїй інтерпретаційній наповненості. Художній текст стає поліфункціональним простором, де теоретична релігійна проблематика трансформується в досвід читача, здатний викликати емпатійне співпереживання та спонукати до переосмислення власних екзистенційних викликів. Особливої ваги це набуває в умовах війни, коли суспільство стикається із травматичним досвідом, втратою світоглядних орієнтирів і колективним відчуттям несправедливості. Мистецтво, укорінене в релігійно-екзистенційній проблематиці, дозволяє переосмислити цей досвід через категорії прощення, відновлення і надії. Такі твори, як «Хижа», створюють унікальний простір для катарсичного переживання, де трагічне поєднується зі світлом любові, а страждання – із перспективою духовного зцілення.

Твір Янга являє собою інтертекстуальну цілісність, де особистий досвід персонажа дістає відгук у біблійних наративах, а семіотична робота з образами забезпечує багатозаровість інтерпретації. При цьому важливий не лише сам текст, а і його рецептивний потенціал: Янг веде читача до діалогічного осмислення власного болю та пошуку відповідей у контексті індивідуального та колективного страждання. Отже, художній текст у поєднанні з богословським і філософським дискурсом перетворюється на простір духовної трансформації, де мистецька форма стає не лише естетичним інструментом, а й засобом для конструювання ціннісного виміру буття. У сучасних умовах війни цей процес особливо важливий для відновлення смислових орієнтирів, надання голосу індивідуальному болю та формування колективного усвідомлення того, що страждання не тотальне, а любов і надія здатні його трансформувати.

- Вінтонів, Ю. (2023). *Богопокинутість як філософсько-богословська проблема середини ХХ століття (за текстами А. Камю та К. С. Люїса)*. Дисертація доктора філософії. Український католицький університет, 249 с.
- Горохолінська, І. (2023). Терапевтично-компенсаторні можливості синергії релігійних та мистецьких смислів в умовах війни. *Соціально-гуманітарні дискурси сьогодення: світоглядні та ціннісні аспекти*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернівці, 27–28 жовтня 2023 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, с. 200–207.
- Черенков, М. (2015). «Хижа» Вільяма Пола Янга. Розмова із читачем і Богом. В: Янг, В. *Хижа. Коли трагедія відкриває вічність*. Київ : Книгоноша, с. 5–7.
- Янг, В. (2015). *Хижа. Коли трагедія відкриває вічність*. Пер. з англ. О. Лавриненка. Київ : Книгоноша, 287 с.
- Barth, K. (1956). *Church dogmatics. Vol. I: The Doctrine of the Word of God (Prolegomena to Church Dogmatics). Part 2: The Revelation*. Translated from the German by G. T. Thompson and H. Knight. Edinburgh : T&T Clark, 905 p.
- Van Aarde, A. (2009). God, the Christ and the Spirit in William P. Young's bestseller *The Shack* seen from a Pauline and Johannine perspective. *HTS Theologise Studies / Theological Studies*, vol. 65, no. 1, pp. 418–426. <https://doi.org/10.4102/hts.v65i1.305>
- Marion, J.-L. (2001). *The idol and distance: Five studies*. Translated from the French by T. A. Carlson. New York : Fordham University Press, 257 p.

IMPLEMENTATION OF THE COMPENSATORY AND THERAPEUTIC FUNCTION OF RELIGION IN FICTION (BASED ON WILLIAM PAUL YOUNG'S "THE SHACK")

Iryna Horokholinska

orcid.org/0000-0001-7921-8245

i.horokholinska@chnu.edu.ua

*Department of Philosophy and Cultural Studies
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
2 Kotsiubynsky str., 58002, Chernivtsi, Ukraine*

Abstract. The article explores the compensatory and therapeutic function of religion in fiction through the example of William Paul Young's novel "The Shack". The analysis is conducted from an interdisciplinary perspective that integrates theological, philosophical, and literary approaches. The central plotline of the novel revolves around the existential struggle of the protagonist, Mack, who

undergoes profound spiritual and axiological despair following the loss of his child. The symbolic space of the novel, built on religious imagery and biblical references, provides a foundation for understanding pain, despair, and faith as interconnected elements of human existence. The author examines the literary text, which abounds in religious symbols and images, as a therapeutic tool that allows the reader, through empathizing with the characters, to reflect on their own experiences of suffering, discover pathways toward spiritual transformation, and restore trust in higher values. Particular attention is given to the triad of characters – Mack, Nan, and Missy – who symbolize struggle, trust, and love as key stages of the human spiritual journey. The article emphasizes the significance of such narratives in times of war, when a crisis of meaning and the loss of orientation necessitate the spiritual revitalization of individuals. It concludes that the synergy of the artistic and religious dimensions in literature holds potential for fostering spiritual resilience, where suffering is perceived as a space for encountering the transcendent, and the literary text serves as a medium for therapeutic catharsis and the restoration of life resources for communication and creativity.

Keywords: compensatory and therapeutic function of religion; interdisciplinarity; literary text; religious symbols and imagery; values; faith; narrative; synergy.

References

- Vintoniv, Y. (2023). *Bohopokynutist' iak filosof's'ko-bohoslovs'ka problema seredyny XX stolittia (za tekstamy A. Kamiu ta K. S. Liuisa)* [The Godforsakenness as a Philosophical-Theological Problem of the Mid-20th Century (Based on Texts by A. Camus and C. S. Lewis)]. PhD thesis. Ukrainian Catholic University, 249 p. (in Ukrainian).
- Horokholinska, I. (2023). *Terapevtychno-kompensatorni mozhlyvosti synerhiï relihiinykh ta mystets'kykh smysliv v umovakh viiny* [Therapeutic and Compensatory Potential of the Synergy of Religious and Artistic Meanings in Wartime Conditions]. *Sotsial'no-humanitarni dyskursy s'ohodennia: svitohliadni ta tsinnisni aspekty*. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Chernivtsi, October 27–28, 2023). Chernivtsi : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, pp. 200–207. (in Ukrainian).
- Cherenkov, M. (2015). “Khyzha” Vil'iama Pola Ianha. Rozмова iz chytachem i Bohom. In: Young, W. P. (2015). *Khyzha. Koly trahediia vidkryvaie vichnist'*. Kyiv : Knyhonosha, pp. 5–7. (in Ukrainian).
- Young, W. P. (2015). *Khyzha. Koly trahediia vidkryvaie vichnist'* [The Shack: When Tragedy Opens Eternity]. Translated from the English by O. Lavrynenko. Kyiv : Knyhonosha, 287 p. (in Ukrainian).
- Barth, K. (1956). *Church dogmatics. Vol. I: The Doctrine of the Word of God (Prolegomena to Church Dogmatics). Part 2: The Revelation*. Translated from the German by G. T. Thompson and H. Knight. Edinburgh : T&T Clark, 905 p.

- Van Aarde, A. (2009). God, the Christ and the Spirit in William P. Young's bestseller *The Shack* seen from a Pauline and Johannine perspective. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies*, vol. 65, no. 1, pp. 418–426. <https://doi.org/10.4102/hts.v65i1.305>
- Marion, J.-L. (2001). *The idol and distance: Five studies*. Translated from the French by T. A. Carlson. New York : Fordham University Press, 257 p.

Suggested citation

Horokholinska, I. (2024). Implementatsiia kompesatorno-terapevtychnoi funktsii relihii v khudozhnii literaturi (na prykladi tvoru Vil'iama Pola Ianga "Khyzha") [Implementation of the Compensatory and Therapeutic Function of Religion in Fiction (based on William Paul Young's "The Shack")]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 110, pp. 120–136. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.120>

Стаття надійшла до редакції 13.11.2024 р.
Стаття прийнята до друку 25.12.2024 р.